

Mračna trijada i njezine sastavnice

Ždravac, Renato

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:868506>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-08**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Psihologija

Renato Ždravac

Mračna trijada i njezine sastavnice

Završni rad

Mentor : doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2015.

Sadržaj :

Sažetak:	
Ključne riječi:	
1. Uvod	1
2. Facete mračne trijade ličnosti	1
2.1. Makijavelizam	1
2.1.1. Motivacija makijavelista	2
2.1.2. Kognitivne sposobnosti makijavelista	2
2.1.3. Makijavelizam i karijere	3
2.2. Narcizam	4
2.2.1. Motivacija narcisoidnih osoba	4
2.2.2. Kognitivne sposobnosti narcisoidnih osoba	5
2.2.3. Narcizam i karijere	6
2.3. Supklinička psihopatija	7
2.3.1. Motivacija supkliničkih psihopata	8
2.3.2. Kognitivne sposobnosti i odlike psihopata	9
2.3.3. Psihopatija i karijere	10
3. Mračna trijada ličnosti	11
3.1. Povezanost mračne trijade s drugim mjerama ličnosti i ponašanja	12
3.2. Kognitivne sposobnosti i izbor partnera kod mračne trijade	13
3.3. Mračna trijada i karijere	14
4. Zaključak	15
Literatura	16

Sažetak:

Mračna trijada ličnosti se kao koncept u modernoj psihologiji pojavila relativno nedavno – početkom 90-tih godina prošloga stoljeća se pojavio prvi ozbiljan interes za njezine pojedine sastavnice i njihovu međusobnu interakciju. 2001. godine Paulhus i Williams provode prvo istraživanje na ovu temu i godinu nakon toga objavljuju znanstveni članak u kojem prezentiraju upitnik za mjerenje mračne trijade i dobivene rezultate u svom pionirskom istraživanju. Prema njima, mračnu trijadu čine sljedeće crte ličnosti – makijavelizam, narcizam i supklinička psihopatija, pri čemu se među istima često javljaju korelacije različitih veličina ovisno o prirodi samih istraživanja i sudionika. Ipak, zajednička osnova im je bezosjećajno i manipulativno ponašanje koje pojedinci koji postižu visoke rezultate na ovim mjerama ispoljavaju prema ostalima u svojoj okolini te osjećaji osobne superironosti, unikatnosti, nedodirljivosti i, općenito, izuzimanja iz pravila koja vrijede za sve ostale pojedince. Također je provedeno i više desetaka istraživanja koja se bave odnosom mračne trijade s drugim mjerama ličnosti, izborom i uspjehom u karijeri i intimnim odnosima te kognitivnom osnovom ovih faceta ličnosti.

Ključne riječi:

Makijavelizam, narcizam, psihopatija, mračna trijada

1. Uvod

Konstrukt mračne trijade prvi put je opisan u radu kojeg su objavili Paulhus i Williams (2002). Ovi autori definiraju mračnu trijadu kao konstrukt kojeg čine tri različite, ali međusobno preklapajuće osobine ličnosti, odnosno narcizam, makijavelizam i supklinička psihopatija. Ovaj rad će se baviti konstruktom mračne trijade ličnosti, svakom od njegovih sastavnica pojedinačno te recentnim istraživanjima i znanstvenim radovima objavljenim na ove teme kako bi se što jasnije prikazale osnove svake od sastavnica, njihova povezanost i osnova samog konstrukta. Također, biti će prikazana povezanost konstrukta s drugim, relevantnim mjerama. Tako će se prvi dio rada osvrnuti na facete mračne trijade ličnosti i istraživanja vezana za njih, a drugi će se odnositi na sam konstrukt mračne trijade ličnosti i gore navedena istraživanja vezana uz njega.

2. Facete mračne trijade ličnosti

2.1. Makijavelizam

Na početku 16. stoljeća Niccolo Machiavelli vršio je funkciju glavnog političkog savjetnika obitelji Medici, tada vladajuće u Firenci (Italija), kulturnom središtu renesansne Europe. Detalji njegovog savjetodavnog rada koji se odnosio na pitanja zadobivanja i zadržavanja vlasti danas su dobro poznati zato što je iste izložio u svom najpoznatijem djelu *Vladar* iz 1513. godine. Srž ovog djela može se najbolje prikazati u jednoj jedinoj rečenici koja se i danas često koristi kao izreka, a glasi : „Cilj opravdava sredstvo.“. Machiavelli je, dakle, tvrdio da vladar s jasnim ciljem mora biti otvoren za sve taktičke poteze koji će ga na učinkovit način dovesti do ostvarenja tog cilja, uključujući i manipulativne interpersonalne strategije kao što su laskanje ili laganje. Machiavellijeve ideje zainteresirale su američkog psihologa ličnosti Richarda Christiea te je on 60-tih godina prošloga stoljeća s kolegom Florenceom Geisom proveo seriju istraživanja kako bi utvrdio odnos između Machiavellijevih savjeta i svakodnevnog, ljudskog ponašanja u socijalnim situacijama (1970, prema Leary i Hoyle, 2009). S obzirom na odgovore sudionika u pilot istraživanjima, Christie i Geis (1970, prema Leary i Hoyle, 2009) su konstruirali mjerni instrument namijenjen mjerenju „sindroma ličnosti“ kojeg su nazvali *makijavelizam*. Sam upitnik je tijekom vremena doživio nekoliko revizija te se danas najčešće koristi varijanta MACH-IV. Ovu će inačicu nekoliko desetljeća kasnije u upitnik mračne trijade ukomponirati Paulhus i Williams (2002). Također, Dahling, Whitaker i Levy (2008) konstruirali su upitnik MPS (*Machiavellian Personality Scale*). Ovaj instrument ne sadrži emocionalno evokativne čestice kakve se pojavljuju u MACH-

IV upitniku te tako postoji vjerojatnost da će ovaj upitnik zamijeniti MACH-IV. Danas se smatra kako makijavelisti imaju ciničan svjetonazor, pragmatičnu etiku te da su skloni obmanjivanju u socijalnim situacijama (Jones i Paulhus, 2009, prema Leary i Hoyle, 2009).

2.1.1. Motivacija makijavelista

Razmatrajući motivaciju makijavelista za antisocijalna ponašanja, Fehr i sur. (1992, prema Leary i Hoyle, 2009) su zaključili da su osobe kod kojih je makijavelizam izražen motivirane isključivo hladnom sebičnošću i čistom instrumentalnošću, odnosno da je njihova motivacija isključivo intrinzična. Ove pretpostavke ispitali su Stewart i Stewart (2006) ispitujući makijaveliste o njihovoj motivaciji. Pri tome je utvrđeno da osobe koje postižu visoke rezultate na ovoj mjeri visoko prioritziraju želje za novcem, moći i kompeticijom, dok im je manje važna struktura zajednice u kojoj žive, ljubav prema sebi i obiteljski problemi. Ipak, Jones i Paulhus (2009, prema Leary i Hoyle, 2009) tvrde da je ovakva raspodjela motivacijskih faktora i dalje čisto instrumentalna, budući da visoka želja za novcem i moći u konačnici maksimizira čisto instrumentalnu dobit kod ovih pojedinaca.

2.1.2. Kognitivne sposobnosti makijavelista

Nadalje, u psihologijskim krugovima je dugo prevladavalo mišljenje da pojedinci koji su toliko vješti u manipulaciji ostalima u svojoj okolini posjeduju superiorniju inteligenciju, posebice interpersonalnu. Ova pretpostavka je konačno odbačeno kada su Paulhus i Williams (2002) pronašli korelaciju od samo $r = .04$ između rezultata na MACH-IV upitniku i rezultata na Wonderlicovom testu osoblja (Wonderlic, 1977; prema Paulhus i Williams, 2002) kojim se mjerila verbalna i neverbalna inteligencija. S obzirom na ove nalaze, pojavile su se hipoteze da se ipak radi o nešto specifičnijim oblicima inteligencije, kao što su „čitanje misli“ i emocionalna inteligencija. McIlwain (2003) definira „čitanje misli“ kao naprednu teoriju o tome kako um funkcionira, a koja pojedincima koji ju posjeduju omogućava efikasnije predviđanje misli i djela onih oko sebe. No, Paal i Bereczkei (2007) nisu pronašli povezanost između ove sposobnosti i makijavelizma. Slični rezultati dobiveni su i za odnos makijavelizma i emocionalne inteligencije. Tako su Austin, Farrelly, Black i Moore (2007) utvrdili negativnu korelaciju između ova dva konstrukta. S obzirom na navedeno, istraživanja unazad pet godina se više fokusiraju na objašnjenje da se kod makijavelista zapravo radi o superiornoj kontroli impulzivnih ponašanja. Jedno od novijih istraživanja koje ide u prilog ovoj pretpostavci jest ono Bereczkeia i sur. (2013).

U istraživanju je utvrđena fleksibilnost makijavelista u socijalnim situacijama koju demonstriraju na zadacima rješavanja socijalnih dilema, kao što je „*igra povjerenja*“. Još su Christie i Geis (1970, prema Bereczkei i sur., 2013) pokazali kako su makijavelisti uspješniji u cjenkanju, stvaranju profitabilnih saveza i zauzimanju položaja vođe od onih koji postižu niže rezultate na MACH-IV. Osim što je ovo istraživanje ukazalo na povezanost fleksibilnosti, odnosno superiorniju kontrolu impulzivnih ponašanja i kategoričkog načina rezoniranja i donošenja odluka te hladnog, racionalnog i krajnje praktičnog ponašanja, također je utvrdilo i biološku osnovu ovakvog ponašanja i kognitivne obrade. Kod makijavelista je aktivniji srednji bilateralni frontalni gyrus koji je povezan s apstraktnim rezoniranjem uključenim u socijalne situacije (Reverberi i sur., 2009, prema Bereczkei i sur., 2013).

2.1.3. Makijavelizam i karijere

Još valja razmotriti i povezanost makijavelizma s izborom karijere te zadovoljstvom i uspješnošću u istoj. Naime, Fehr i sur. (1992, prema Leary i Hoyle, 2009) pretpostavljaju da će makijavelisti biti više zainteresirani za one poslove koji se povezuju s većom materijalnom dobiti i dobiti u pogledu socijalnog statusa, kao što je posao odvjetnika, burzovnog mešetara, usko specijaliziranih liječnika i sl. Ovo stajalište potvrđuje i istraživanje koje su proveli Diehl i sur. (2006) na studentima medicine. Naime, utvrđeno je da oni studenti kod kojih je makijavelizam izraženiji pokazuju puno veći interes za specijalizaciju na područjima kao što je npr. kirurgija, a malen ili nikakav interes da postanu liječnici opće prakse. Time se pokazuje da čak i kada su u pitanju pomagačke struke makijavelisti su nepogrešivo orijentirani onim zanimanjim koja osiguravaju veću financijsku dobit i dobit u ugledu. Kada je uspjeh u karijeri u pitanju, O'Connor i Morrison (2001) navode kako su makijavelisti uspješniji na slabije strukturiranim poslovima koji im pružaju veću autonomiju, a manje supervizije i pravila pri obavljanju tih poslova, dok se izrazito loše snalaze na visoko strukturiranim poslovima te nerijetko odustaju od njih. Tako su Aziz (2005) je u seriji istraživanja pronašao da su makijavelisti naročito uspješni na poslovima kao što su burzovni mešetar, trgovac automobilima i trgovac nekretninama koji u potpunosti odgovaraju opisu njihovih željenih karijera. S obzirom na sve do sada rečeno, nalazi do kojih su došli Becker i O'Hair (2007) i Vecchio (2000; 2005) u svojim istraživanjima koja su se bavila zadovoljstvom karijerom kod makijavelista su krajnje logični. Naime, makijavelisti su generalno nezadovoljniji svojim poslovnim postignućima zbog stalnog osjećaja da im pripada više nego što dobiju, osjećaju se podcijenjeno od strane nadređenih i kolega s posla te osjećaju da su kolege negativno i

neprijateljski nastrojeni prema njima, odnosno posjeduju krajnje ciničan pogleda na svijet i socijalnu okolinu.

U sljedećem odlomku biti će prikazana osnova facete narcizma, kao i povijesni pregled operacionalizacije iste.

2.2. Narcizam

Ovaj pojam je u psihološkom kontekstu prvi upotrijebio Havelock Ellis, a zatim ga je preuzeo i Sigmund Freud. Freud je koristio narcizam da bi opisao kliničke fenomene poput skupa stavova usmjerenih prema samoljublju, divljenju i uveličavanju sebe; strahova povezanih uz gubitak samopoštovanja i ljubavi; obrambene orijentacije koja se temelji na megalomanstvu, idealizaciji, poricanju i sl. Narcistički poremećaj ličnosti prvi je opisao Kohut (1968, prema Ha, Petersen i Sharp, 2008), a 1980. godine uključen je i u DSM-III priručnik. No, u ovom radu stavlja se naglasak na supklinički ili „normalni“ narcizam kao sastavnicu mračne trijade ličnosti kojeg su prvi puta opisali Raskin i Hall (1979, prema Paulhus i Williams, 2002). Naime, oni su proveli seriju istraživanja na velikom broju studenata koristeći vlastiti mjerni instrument poznat kao NPI (eng. *Narcissistic Personality Inventory*) te utvrdili četiri latentna faktora u podlozi narcizma – grandioznost, osjećaj da imamo pravo na nešto, dominaciju i superiornost. Pri tome se prvi faktor odnosi na osjećaj vlastite veličine i ljepote, drugi na osjećaj prava na veće i bolje stvari od ostalih, treći na osjećaj prava da zapovjedaju drugima i četvrti na osjećaj značajne nadmoći u svakom pogledu pri usporedbi s ostalima. Ovaj instrument je u skraćenoj formi, također, kasnije postao dio upitnika mračne trijade ličnosti, a sam test sastoji se od parova tvrdnji u kojima sudionik treba izabrati onu tvrdnju koja se više odnosi na njega, odnosno onu koja mu se više sviđa ako procjeni da se obje tvrdnje jednako odnose na njega.

2.2.1. Motivacija narcisoidnih osoba

Možda i najvažnija knjiga objavljena u novije vrijeme na temu rastućeg narcizma u modernoj, zapadnoj kulturi jest ona autora Twenge i Campbell (2009). Ova knjiga zorno prikazuje kako su pripadnici spomenute kulture svoje potrebe za pripadanjem, prihvaćanjem od strane socijalne okoline i njima pripadajuće pokušaje stvaranja što ljepše slike o sebi doveli do apsurdna, pri čemu se sve veći naglasak u društvu stavlja na materijalno bogatstvo, propisani, idealni fizički izgled i idolopoklonstvo. Ovi autori navode kako je sve to počelo iz dobrih namjera, odnosno poticanja širokih, društvenih masa da sebe počnu gledati u što pozitivnijem svjetlu. Slične su ideje

ukomponirane i u određene psihologijske pravce, kao što je humanistička psihologija ili pozitivna psihologija te u kvazipsihologijsku literaturu za samopomoć i osobni rast i napredak. Koliko god plemenita bila ova humanistička nastojanja da se društvo motivira za što pozitivniju samoevaluaciju i time reducira broj klijenata koji zbog takvih problema traže pomoć različitih stručnjaka, toliko je porastao i broj onih koji pišući literaturu za laike stanjuju granicu između pozitivne samoevaluacije i narcizma. Kako navode Morf i Rhodewelt (2001) svaka osoba je barem jednom u životu sreća narcisoidnu osobu, pri čemu su to nerijetko njihovi ljubavni partneri, prijatelji i rođaci, a vrlo rijetko oni sami. Na temelju svojih istraživanja ovi su autori predložili dinamički, samoregulatorni model procesiranja narcizma prema kojem se slika o sebi, odnosno self kod narcisoidnih osoba oblikuje kroz konstantnu, dinamičku interakciju kognitivnih i afektivnih interpersonalnih procesa i interpersonalnih, samoregulatornih strategija koje ovakve osobe koriste u interakciji sa svojom socijalnom okolinom. Pri tome navedeni model čini motivacijsku osnovu narcisoidnih ponašanja koja pomažu u iznuđivanju kontinuirane, eksternalne afirmacije ovakvih osoba. Ipak, naglašava se i kontraproduktivni učinak ovakvih strategija, jer su narcisoidne osobe uglavnom neosjetljive na potrebe svoje okoline i promatraju ostale kao inferiorne sebi pa to u konačnici rezultira sasvim suprotnom eksternalnom evaluacijom od one koju oni priželjkuju. Ovakav pogled na narcizam i njegovu motivacijsku podlogu usvojili su i Paulhus i Williams (2002) te je i danas jedan od najzagovaranijih (Furnham, Richards i Paulhus, 2013).

2.2.2. Kognitivne sposobnosti narcisoidnih osoba

Postoji veći broj novijih istraživanja koja ukazuju na to da narcisoidne osobe postižu bolje rezultate na određenim kognitivnim zadacima od osoba kod kojih narcizam nije izražen. Tako je istraživanje Byrna i Worthyja (2013) pokazalo da su narcisoidne osobe bolje u donošenju odluka kada su u sam proces uključene maskirne informacije. Naime, narcisoidne osobe će zahvaljujući svojoj tendenciji da na drugačiji način racionaliziraju stvari i nastojanju da maksimiziraju vlastitu dobit iz svake situacije uvijek odabrati upravo takva rješenja, čak i kada se ona ostalima čine rizična. Također, istraživanje Konratha i sur. (2013) je pokazalo kako su narcisoidne osobe zbog nastojanja da druge u svojoj okolini što više iskoriste, bolje u tumačenju tuđih emocija. Drugim riječima, narcisoidne osobe posjeduju razvijeniju interpersonalnu inteligenciju koja im omogućava strateško glumljenje empatije s ciljem da od svoje okoline izvuku što veću korist. Nalazi ovog istraživanja podupiru istraživanje Vonka i suradnika (2013) u kojem je utvrđena povezanost između grandioznosti i emocionalne inteligencije, kao i povezanost između grandioznosti i

socijalnog razumijevanja. Suprotno tome, Ames i Kammrath (2004) su tvrdili kako su narcisoidni pojedinci slabiji u interpersonalnoj senzitivnosti, odnosno sposobnosti da prepoznaju obmanu i skrivene namjere drugih. Tu slabiju sposobnost su autori pripisali preuveličavanju vlastitih sposobnosti da „čitaju“ druge ljude. Iako se nalazi Ames i Kammrathove vezani za interpersonalnu senzitivnost pokazuju pogrešnima, još uvijek stoje njihovi nalazi vezani za tzv. sposobnost „čitavanja misli“ koja je u ovom radu objašnjena u poglavlju o makijavelizmu. Slično makijavelistima, narcisoidne osobe preuveličavaju vlastitu razinu ove sposobnosti te da njome ne vladaju ništa bolje od prosječnih pojedinaca, iako su sami duboko uvjereni u suprotno (Ames i Kammrath, 2004). Zanimljivo je i istraživanje koje su proveli Rhodewalt i Eddings (2002) ispitujući razlike u iskrivljenosti pamćenja za negativne, povratne informacije vezane uz osobu kod visoko i nisko narcisoidnih pojedinaca. Utvrđeno je da visoko narcisoidni pojedinci u većoj mjeri iskrivljuju informacije vezane uz to da ih je netko drugi odbio u romantičnom smislu te ih se prisjećaju kao u osnovi pozitivnih, povratnih informacija. No, zanimljivost je zapravo u tome što se pokazalo da se iskrivljenje javlja i kod pojedinaca koji su postigli niske rezultate na mjeri narcizma. Naime, oni ih pamte kao u osnovi negativne, ali i dalje kao drastično manje negativne nego što zapravo jesu. Ipak, ovo potonje se možda može pripisati i obrambenim ego mehanizmima te tako ostaje otvoreno pitanje za daljnja istraživanja.

2.2.3. *Narcizam i karijere*

Kako navode Campbell i sur. (2011, prema Hirschi i Jaensch, 2015) narcisoidni pojedinci posjeduju izuzetnu sposobnost upravljanja dojmom o sebi. Tako su sposobni ostaviti i jako dobar prvi dojam na svoje možebitne poslodavce i dobiti željeni posao. No, za razliku od makijavelista, njihovo ponašanje nije povezano s potencijalnom materijalnom dobiti koju žele izvući od posla, već sa stjecanjem višeg društvenog statusa i moći, pri čemu oba spomenuta faktora djeluju kao značajni ego-pojačivači. Nadalje, Hirschi i Jaensch (2015) proveli su istraživanje o povezanosti uspješnosti u karijeri i narcizma. Kao indikatore uspješnosti su uzeli zadovoljstvo plaćom i zadovoljstvo samom radnom pozicijom. Pri tome je utvrđena pozitivna korelacija između narcizma i zadovoljstva karijerom (radnom pozicijom), kao i pozitivna korelacija između narcizma i zadovoljstva plaćom. Za razliku od toga, O'Boyle i sur. (2012, prema Hirschi i Jaensch, 2015) su utvrdili da ne postoji povezanost između narcizma i bolje procjene uspješnosti na poslu. Ukupno uzevši, ovi nalazi upućuju na to da narcisoidne osobe zbog svoje izrazito pozitivne samoevaluacije te ponašanja povezana s njom, poput pozitivne samoprezentacije pred okolinom, pažljive procjene i kontrole svojih i tuđih ponašanja i stremljenja ka pozicijama vođe iluzorno povećavaju i

zadovoljstvo karijerom i zadovoljstvo plaćom. Ovo je rezultat toga što na sebe u startu gledaju kao na vrijednije pojedince koji zaslužuju divljenje od strane drugih i vodeće pozicije u svim sferama života.

Sljedeći odlomak bavit će se osnovama supkliničke psihopatije kao facete mračne trijade ličnosti, odnosno njenim različitim operacionalizacijama i instrumentima kojima se mjeri.

2.3. Supklinička psihopatija

Kao i narcizam, psihopatija je dugo vremena razmatrana samo u kliničkim okvirima odnosno kao psihopatologija koju karakterizira bezobzirnost, manjak kajanja, egocentrizam i orijentiranost prema osobnoj dobiti kroz manipulaciju i iskorištavanje drugih pa čak i izravno povrjeđivanje istih (Patrick, 2010, prema Sellbom i Phillips, 2013). Postoji puno različitih operacionalizacija psihopatije, ali svakako su najbitnije one Lykken (1957, prema Patrick, 2006), Graya (1970, prema Patrick, 2006) te ona Hara i suradnika (1991, prema Patrick, 2006). Lykken je tvrdio da psihopatsko ponašanje odlikuje manjak straha, odnosno da psihopati postižu ispodprosječne rezultate na testovima kojima se mjeri anksioznosti, kao što je onaj koji se nalazi u sklopu MMPI-ja (*Minnesota Multiphasic Personality Inventory*). Drugim riječima, Lykken je psihopatiju operacionalizirao kao crtu ličnosti koja dovodi do značajno smanjene razine anksioznosti u odnosu na standardnu populaciju te utvrdio da psihopati doživljavaju značajno manji strah u opasnim situacijama ili prilikom primanja elektrodermalnih podražaja u laboratorijskim uvjetima. Gray je upotpunio Lykkenovu hipotezu o smanjenom strahu dodajući BIS (*Bibehavioral Inhibition System*) i BAS (*Bibehavioral Activation System*) konstrukte preuzete iz biologije. Naime, Gray je tvrdio da su psihopati ljudi kod kojih je snižena aktivnost BIS sustava koji je odgovoran za regulaciju izbjegavajućih ponašanja u situacijama povišenog stresa i/ili anksioznosti. Ovo bi značilo da se psihopati nastavljaju ponašati u skladu sa svojim ciljem čak i u situacijama kada je njihovo ponašanje kažnjivo, odnosno šteti njima samima. Konačno, Hare naglašava afektivno-interpersonalnu komponentu psihopatije razdvajajući je tako od antisocijalnog poremećaja ličnosti. Ovaj autor tvrdi kako su sva prethodno navedena ponašanja (ili izostanak istih) rezultat deficita emotivnih reakcija na strah i anksioznost te da je taj deficit najuočljiviji u interpersonalnim razmjenama. Prvi iskorak prema promatranju psihopatije kao supkliničkog konstrukta, odnosno crte ličnosti koja se u populaciji distribuira po principu normalne raspodjele učinili su Ray i Ray (1982, prema Furnham, Richards i Paulhus, 2013). No, kao takva je prihvaćena tek kada je Hare (1985, prema Furnham, Richards i Paulhus, 2013) konstruirao prvi mjerni instrument koji će mjeriti isključivo supkliničku psihopatiju poznat kao

SRP (*Self-Report Psychopathy Scale*) te je ovaj instrument doživio nekoliko revizija od kojih se danas najčešće upotrebljava SRP-III (Paulhus, Neumann i Hare, 2011, prema Furnham, Richards i Paulhus, 2013), naručito u istraživanjima vezanim za mračnu trijadu ličnosti. Jedna od varijanti testa uključena je i u originalno istraživanje o mračnoj trijadi ličnosti (Paulhus i Williams, 2002). Ovaj upitnik validiran je u istraživanju Mahmuta, Menictasa, Stevenzona i Homewooda (2011) te se pokazalo da zahvaća četiri latentna faktora: bezobzirnost, nepravilan životni stil, interpersonalnu manipulaciju i tendencije ka kriminalnim aktivnostima. Također, Hare (1991; 2003, prema Patrick, 2006) je konstruirao i PCL-R (*Psychopathy Checklist—Revised*), jednu od danas najkorištenijih skala za mjerenje psihopatije kao crte ličnosti.

2.3.1. Motivacija supkliničkih psihopata

S obzirom na vrlo negativne konotacije vezane uz psihopate i njihovo ponašanje, postavlja se pitanje koja je to motivacija dovoljno jaka da oni i dalje ustraju u takvom antisocijalnom ponašanju koje ide na štetu drugim te ih u konačnici s većom vjerojatnošću dovodi do stigmatizacije nego do ostvarenja njihovih želja? Istraživanje Bernarda (2013) sugerira da se ne radi o porastu motivacije za antisocijalno ponašanje u okviru vjerovanja da će ono na kraju dovesti do ostvarenja njihovih ciljeva, nego da je takvo ponašanje motivirano nedostatkom motivacije za poželjne interpersonalne odnose. Odnosno, takvo je ponašanje rezultat tendencije da se uzdižu iznad ostalih koje promatraju kao inferiorne sebi i kao instrumente za postizanje svog cilja. Nalaz ovog autora ide u prilog objašnjenju je da su ljudi koji postižu visoke rezultate na mjerama supkliničke psihopatije vrlo nisko motivirani za socijalnu razmjenu kroz koju se stječe ugled osobe od povjerenja. Dakle, ovaj ih nedostatak motivacije u većini slučajeva marginalizira u socijalnoj okolini, a ta marginalizacija povratno utječe na njihov osjećaj izuzetnosti i superiornosti nad drugima. Zanimljiv je i nalaz istraživanja Nicholsona i suradnika (2005, prema Bernard, 2013), prema kojem su pojedinci s izraženim psihopatskim tendencijama motiviraniji za sudjelovanje u seksualnim aktivnostima čak i kada se one čine rizičnima, kao i za uživanje ilegalnih supstanci. Općenito govoreći, sudjelovanje u kriminalnim aktivnostima zbog izraženije potrebe za traženjem uzbuđenja i sudjelovanja u rizičnim aktivnostima se kroz više istraživanja bilježi kod ovakvih pojedinaca (npr. Hoyle, Fejfar i Miller, 2000; Kalichman i Cain, 2004, prema Bernard, 2013).

2.3.2. Kognitivne sposobnosti i odlike psihopata

Kako navode Skeem i suradnici (2011, prema Maes i Brazil, 2015) postoje dvije odlike kognitivnog rezoniranja kod pojedinaca s izraženim psihopatskim tendencijama, a koje značajno utječu na njihovu percepciju određenih podražaja i sposobnost rješavanja problema. To su iskrivljena afektivno-interpersonalna odlika i tendencija prema impulzivno-antisocijalnim ponašanjima. Tako su Maes i Brazil (2015) utvrdili da kada se sudionicima s izraženim psihopatskim tendencijama zada zadatak koji uključuje visoku razinu kognitivne obrade oni od njegovog rješavanja ne odustaju ni kada im se prezentiraju distraktivni, emocionalno obojeni podražaj (konkretno, prezentirane su im slike od kojih je polovica trebala pobuditi slabiji, a polovica snažniji emocionalni odgovor na iste). Naprotiv, oni su ga u stanju u potpunosti zanemariti i nastaviti s obavljanjem zadatka. Ovaj nalaz objašnjava time da su dvije subdimenzije psihopatskog sustava rezoniranja – neustrašivost i bezbrižnost (Hall i sur., 2014, prema Maes i Brazil, 2015) kod osoba s izraženim psihopatskim tendencijama odgovorne za nemogućnost razumijevanja tuđih briga i tragedija, odnosno ravnodušnost prema svemu što nije direktno povezano s njima. Ove su osobine, između ostalog, povezane i s nižom razinom anksioznosti kod pojedinaca s izraženim psihopatskim tendencijama (Hansen i sur., 2007). Također, Reidy i sur. (2011) navode da je ovakav sklop kognitivne obrade podražaja iz okoline zaslužan i za veće ispoljavanje instrumentalne i reaktivne agresije kod osoba s izraženim psihopatskim tendencijama. Naime, zbog njega takvi pojedinci percipiraju dvosmislene socijalne situacije kao provokativne i prijeteće za njihovu osobu te to smatraju nedopustljivim i odgovaraju agresijom. No, rezultati različitih istraživanja nisu jednoznačni. Tako serija istraživanja Wilks-Rileyja i Irelanda (2012) pokazuju kako pojedinci s izraženim psihopatskim tendencijama ne posjeduju nužno samo negativne kognitivne sheme poput iskorištavačko-bezobzirne koja se odnosi na osobe u okolini ili ona o vlastitoj beskorisnosti i samoprijeziru koja se javlja kao odgovor na odbacivanje od strane socijalne okoline i facilitira njihovu oprečnu samodopadnost, već postoje i pozitivne sheme. Pri tome se one odnose na njih same, a obuhvaćaju sheme o pozitivnoj slici o sebi te tzv. smireno-sretnu shemu. Ovim istraživanjima su autori potvrdili kognitivno-bihevioralnu teoriju ličnosti (Beck i Freeman, 1990, prema Wilks-Riley i Ireland, 2012) te kognitivno-analičku teoriju poremećaja ličnosti (Young i sur., 2003, prema Wilks-Riley i Ireland, 2012). Ovi rezultati sugeriraju da je upravo putem pozitivnih kognitivnih shema moguć uspješan tretman ovakvih pojedinaca u nekliničkoj populaciji, odnosno populaciji u kojoj antisocijalni stil kognitivnog rezoniranja i ponašanja nije dominantan. Slične ideje navodi i Maiese (2014) koja u svom teorijskom radu zagovara uspješan tretman pojedinaca s izraženim psihopatskim tendencijama

kroz reflektivnu terapiju koja bi uključivala moralnu kogniciju i moralnu prosudbu prošlih djela i načina razmišljanja. Uspješna terapija bila bi postignuta kombinacijom procesa kojeg ona naziva „afektivnim uokviravanjem“ i reflektivnog procesa rezoniranja, ili pojednostavljeno – kroz reflektivno sagledavanje prošlih događaja te iste događaje treba pravilno afektivno uokviriti kako bi ovakav pojedinac postao svjestan afekta koji takvom događaju pripisuju pripadnici opće populacije, a zatim ga dovesti u vezu s moralnim rezoniranjem tog događaja. Pokazuje se da je u općoj populaciji upravo afekt taj koji igra ključnu ulogu u moralnom rezoniranju različitih postupaka i koji nam omogućuje da izaberemo ono rješenje problema koje se smatra moralno ispravnim u našoj okolini.

2.3.3. Psihopatija i karijere

Iako se vrlo malo zna o afinitetima pri izboru karijere i zadovoljstvu istom kod osoba s izraženim psihopatskim tendencijama, proveden je određen broj istraživanja o njihovom ponašanju na poslu i o načinu na koji njihove radne kolege percipiraju njih same i njihova ponašanja. Tako je istraživanje Scherera i suradnika (2013) pokazalo kako je izražena psihopatija dobar prediktor kontraproduktivnog ponašanja na poslu, kojeg Gruys i Sackett (2003, prema Scherer, Baysinger, Zolynsky i LeBreton, 2013) definiraju kao voljno ponašanje usmjereno na štetu organizacije i njenih pripadnika, a uključuju ponašanja poput krađe materijalnih dobara organizacije, sabotaze, fizičkih konflikata s njenim pripadnicima i sl. Ovi autori svoje nalaze o povezanosti psihopatije s češćim ispoljavanjem ovakvih ponašanje objašnjavaju kroz subdimenzije psihopatije, kao npr. impulzivnost, arogantnost, manipulativnost i manjak sposobnosti za suosjećanje i doživljavanje krivnje. Nadalje, istraživanje Caponecchia, Suna i Wyatta (2011) sugerira da su pojedinci s izraženom psihopatijom skloniji zlostavljanju (kako verbalnom, tako i fizičkom) kolega s posla do te mjere da se u posljednjih desetak godina pojavio i izraz „psihopat s posla“ u okviru organizacijske i psihologije ličnosti. Također su pokazali da velik broj osoba koje nisu doživile zlostavljanje na poslu mogu bez poteškoća identificirati one osobine koje se u znanstvenim krugovima pripisuju psihopatima, odnosno „psihopatima s posla“. No, unatoč većoj informiranosti javnosti o zlostavljanju na poslu i odlikama počinitelja takvih djela i dalje se događaju nepravdna etiketiranja i stigmatizacija osoba koje zapravo ne posjeduju izraženu psihopatiju te zaključuju da je potrebno više pažnje posvetiti tom problemu. Kada je riječ o psihopatima kao šefovima, Mathieu i suradnici (2013) navode da ovakvi supervizori izrazito toksično djeluju na svoje zaposlenike, pri čemu su psihopatske tendencije šefova statistički značajno, negativno povezane sa zaposlenikovim zadovoljstvom poslom, a pozitivno s njegovom psihološkom uznemirenošću i učestalošću

konflikata unutar njegove obitelji. Pri tome se ovo potonje negativno odražava na zadovoljstvo poslom i uzrokuje veću psihološku uznemirenost.

3. Mračna trijada ličnosti

Iako je interes za njezine facete na području psihologije postojao i desetljećima prije, mračnu trijadu ličnosti prvi su definirali Paulhus i Williams (2002) navodeći njezine sastavnice (makijavelizam, narcizam i supkliničku psihopatiju) kao najprominentnije neugodne osobine ličnosti u znanstvenoj literaturi. U svom pionirskom istraživanju pokazali su kako postoje statistički značajne korelacije između ova tri konstrukta ($r = .25$ između narcizma i makijavelizma, $r = .31$ između makijavelizma i supkliničke psihopatije te $r = .5$ između narcizma i supkliničke psihopatije). Također su pokazali da je razlika među njima uočljiva kada se pojedine facete dovedu u korelaciju s drugim mjerama, kao što je upitnik „Velikih pet“ osobina ličnosti (John i Srivastava, 1999, prema Paulhus i Williams, 2002) i test inteligencije – Wonderlicov test osoblja (Wonderlic, 1977, prema Paulhus i Williams 2002). Tako je na upitniku „Velikih pet“ pokazana samo jedna pravilnost, a to je da su svi konstrukti u statistički značajnoj, negativnoj korelaciji s konstruktom ugodnosti, dok su narcizam i psihopatija u pozitivnoj korelaciji s ekstraverzijom i otvorenosti prema iskustvu, makijavelizam i psihopatija u negativnoj korelaciji sa savjesnosti, a samo je psihopatija negativno povezana s neuroticizmom. Ovaj je nalaz razumljiv zbog niže razine anksioznosti kod pojedinaca kod kojih su izražene psihopatske tendencije (vidjeti poglavlje o supkliničkoj psihopatiji). S obzirom na rezultate na testu inteligencije, pokazano je kako narcisoidne osobe najviše precjenjuju svoje kognitivne sposobnosti (iako je korelacija između rezultata na testu i narcizma veća nego što je kod ostala dva konstrukta, to je i dalje dovoljno niska korelacija), nakon čega slijede osobe s izraženim psihopatskim tendencijama, a najrealniji u samoprocjeni su makijavelisti. Ovakav nalaz je, također, očekivan s obzirom na orijentiranost makijavelista prema manipulaciji drugima (vidjeti poglavlje o makijavelizmu) koja zahtjeva što realniju procjenu svojih i tuđih sposobnosti. Konstrukt mračne trijade ličnosti koji se bavi ovim trima preklapajućim facetama je od svog pojavljivanja 2002. godine izazvao golem interes u raznim granama psihologije i do danas je napravljen velik broj istraživanja o povezanosti ovog konstrukta sa raznovrsnim, drugim konstruktima unutar ove znanosti.

3.1. Povezanost mračne trijade s drugim mjerama ličnosti i ponašanja

Uz manja odstupanja, istraživanja o povezanosti mračne trijade ličnosti s „Velikih pet“ se uglavnom slažu s originalnim nalazima Paulhusa i Williamsa (2002; Jakobwitz i Egan, 2006, prema Vernon i sur., 2008). Tako su Vernon i sur. (2008) utvrdili da postoji značajna nasljedna osnova psihopatije i narcizma te da je ona odgovorna za pojavljivanje ovih konstrukata u paru i njihovu interakciju, kao i odnose s ostalim crtama ličnosti. Suprotno tome, razvoj makijavelizma pod većim je utjecajem okolinskih nego nasljednih faktora. Još jedna mjera ponašanja po kojoj se pojedinci kod kojih je mračna trijada istaknuta razlikuju od ostalih je samomotrenje. Snyder (1974; 1987, prema Rauthmann, 2011) definira samomotrenje kao sposobnost opservacije, regulacije i kontrole samoprezentacije u socijalnim situacijama, odnosno upravljanje dojmom o sebi. Ovaj je koncept Arkin (1981, prema Rauthmann, 2011) podijelio na dvije sastavnice – gramzivo samomotrenje koje nam omogućava dobivanje više socijalnih nagrada i veći uspjeh u socijalnim situacijama i odnosima i zaštitno samomotrenje koje usmjerava ponašanje prema što manjem odbijanju u socijalnim situacijama i odnosima. Tako je Rauthmann (2011) pokazao kako su narcisoidne osobe vrlo sklone gramzivom samomotrenju, makijavelisti zaštitnom, a psihopati oboma ovisno o situaciji. Odnosno, da osobe s izraženom mračnom trijadom na vrlo kompleksan način evaluiraju sliku o sebi, dojam koji ostavljaju na druge i vlastito ponašanje u socijalnim situacijama kako bi maksimizirali vlastitu dobit od istih kroz što uspješniju manipulaciju i obmanu. Nadalje, istraživanje Jonasona i Webstera (2012) pokazuje kako su pojedinci s izraženom mračnom trijadom izrazito skloni protejskom pristupu pri interpersonalnom utjecaju. Drugim riječima, vrlo lako se prilagođavaju stavovima i ponašanjima svoje socijalne okoline kako bi prikrili svoje prave namjere i time zadobili povjerenje okoline i izvukli iz nje maksimum koristi za sebe, što se poklapa s prethodno navedenim Rauthmannovim (2011) istraživanjem. S obzirom na kratkoročne i eksploatacijske socijalne strategije koje su pronađene kod svake od sastavnica mračne trijade zasebno (vidjeti poglavlja o makijavelizmu, narcizmu i supkliničkoj psihopatiji), ne čude nalazi Crysel, Crosiera i Webstera (2013) koji ukazuju na pozitivnu povezanost mračne trijade ličnosti s mjerama impulzivnosti, traženja uzbuđenja i rizičnih ponašanja. Pri tome je jedino odstupanje uočeno kod povezanosti narcizma s rizičnim ponašanjima i to samo u situacijama kada je isto moderirano prijetnjom prema egu, jer narcisoidne osobe vole sebe i svoju sigurnost više od zanimljivih i rizičnih ponašanja. Kao dopuna ovom istraživanju može se navesti ono Jonesa (2014) koje je pokazalo kako su po pitanju rizičnih ponašanja najustrajniji pojedinci s izraženom psihopatijom. Oni neće odustati od npr. financijski rizičnog ponašanja koje zadovoljava njihove sebične ciljeve čak i kada je potpuno izvjesno da će ih takvo ponašanje dovesti u neprimljive ili do

značajnog gubitka imovine. Naprotiv, oni ni ne uzimaju u obzir možebitne posljedici prije nego li se uključe u takvu vrstu ponašanja, jer ih same posljedice ne zanimaju ukoliko ih takvo ponašanje može dovesti do ostvarenja njihovih ciljeva. S obzirom na naklonjenost agresivnim rješenjima i manjku empatije, što posebno vrijedi za pojedince s izraženom psihopatijom (vidjeti poglavlje o supkliničkoj psihopatiji), ne čude ni nalazi iz istraživanja Kavanagha, Signala i Taylora (2013). Naime, ovi nalazi pokazuju kako pojedinci s izraženom mračnom trijadom imaju manje pozitivan stav prema životinjama i izvještavaju o većem broju ponašanja koja uključuju okrutnost prema životinjama nego što je to slučaj u općoj populaciji. Također, istraživanje Martina i sur. (2012) koje je služilo kao proširenje istraživanja koje su proveli Veselka i sur. (2010, prema Martin i sur., 2012) bavilo se povezanošću mračne trijade ličnosti i stilova humora. Stilove humora opisao je Martin (2007, prema Martin i sur., 2012) te je definirao četiri takva stila – afilijativni i samojačajući kao pozitivni stilovi humora koji su povezani s boljom slikom o sebi, emocionalnom dobrobiti i zdravijim socijalnim odnosima te agresivnim i samoporažavajućim kao negativnim stilovima humora negativno povezanim sa zadovoljstvom socijalnim odnosima, samim sobom, interpersonalnim kompetencijama i optimizmom. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na pozitivnu korelaciju između supkliničke psihopatije i oba negativna stila humora te pozitivnu korelaciju između makijavelizma i oba negativna stila humora, pri čemu ne postoji korelacija ova dva konstrukta s pozitivnim stilovima humora. Narcizam se pokazuje pozitivno povezan s afilijativnim i agresivnim stilom humora pa tako, kao i u nekim drugim istraživanjima, predstavlja jedino odstupanje od ostalih konstrukata mračne trijade ličnosti koje je, naravno, facilitirano narcisoidnim samoljubljem.

3.2. Kognitivne sposobnosti i izbor partnera kod mračne trijade

Jones i Paulhus (2011) sugeriraju da pojedinci s izraženom mračnom trijadom koriste kratkoročne strategije pri odabiru partnera, odnosno da su naklonjeni kratkoročnim, romantičnim vezama. Jedino se odstupanje uočava kod pojedinaca s izraženim psihopatskim tendencijama kod kojih se javlja dominantno korištenje taktika kontrole kako bi zadržali partnera, a makijavelisti i pojedinci s izraženom psihopatijom pokazuju podjednak i velik broj preljuba neovisno o tipu veze. Također je zanimljivo i istraživanje Rauthmanna i Kolar (2012) u kojem se od sudionika tražilo da procjene koliko im se u romantičnom smislu sviđaju zamišljeni pojedinci kojima su pripisane odlike svake od sastavnica mračne trijade ličnosti zasebno. Pokazalo se kako niti za jednu od sastavnica ne postoje snažne preferencije u općoj populaciji, ali da su pripadnici iste ipak najviše naklonjeni narcisoidnim osobama te ih procjenjuju značajno privlačnijima od makijavelista i osoba

s izraženom psihopatijom. Pri tome treba uzeti u obzir da su obje potonje kategorije pojedinaca procjenjene kao podjednako neprivlačne, odnosno sudionici u tom pogledu nisu pravili značajnu razliku među njima. Nadalje, istraživanje seksualnih fantazija i preferencija u okviru mračne trijade ličnosti Baughmana i suradnika (2014) pokazalo je kako je seksualni nagon najizraženiji kod pojedinaca s izraženom psihopatijom te da se kod njih javlja najveći broj eksploratornih, seksualnih tendencija i tendencija prema sadomazohističkim seksualnim odnosima. Također, narcisoidne osobe izvještavaju o najvećem broju seksualnih fantazija kada su sami ili nisu u direktnoj interakciji sa svojom socijalnom okolinom. Suprotno tome, nije utvrđena značajna povezanost makijavelizma i izraženog seksualnog nagona ili većeg broja seksualnih fantazija u odnosu na opću populaciju. Što se tiče kognitivnih sposobnosti kod pojedinaca s izraženom mračnom trijadom, važno je istaknuti još istraživanje O'Boylea i suradnika (2013) koje je ispitivalo odnos mračne trijade ličnosti i kvocijenta inteligencije. Pri tome je utvrđeno kako ne postoji statistički značajna razlika u kvocijentu inteligencije između pojedinaca s izraženom mračnom trijadom i opće populacije, odnosno da takvi pojedinci nisu ni više ni manje inteligentni od ostalih. Ovi su nalazi oborili hipotezu o „zlim genijima“ (Hedges i Olkin, 1985, prema O'Boyle i sur., 2013) koja je pretpostavljala da pojedinci koji su toliko vješti u iskorištavanju svoje okoline i toliko bezosjećajni po pitanju iste moraju biti i inteligentniji i više „zli“. Također je oborena i kompenzatorna hipoteza koja je pretpostavljala da ovakvi pojedinci svoj manjak inteligencije kompenziraju specifičnim sustavom vrednovanja i ponašanja.

3.3. Mračna trijada i karijere

Iako su facete mračne trijade i njihov odnos s ponašanjima na radnom mjestu i izborom karijera najčešće ispitivani pojedinačno provedeno je i nekoliko istraživanja o povezanosti čitavog konstrukta i ove dvije varijable. Tako su Jonason, Slomski i Partyka (2012) utvrdili povezanost između mračne trijade i sklonosti asertivnim ponašanjima i manipulaciji, odnosno manju vjerojatnost da će osobe s izraženom mračnom trijadom biti spremne na integrativna, poslovna rješenja ili prihvaćanje razumnih savjeta. Također, ovi autori su utvrdili kako je mračna trijada medijator između varijable spola i prethodno opisanih ponašanja. Naime, pokazano je kako su muškarci puno skloniji agresivnim i nasilnim stilovima interpersonalnog utjecaja na radnom mjestu. Cohen (2015) tvrdi da postoji povezanost između konstrukta mračne trijade ličnosti i kontraproduktivnog radnog ponašanja kada se kao medijatori uzmu politika organizacije i percipirana važnost položaja kojeg osoba zauzima unutar organizacije. Naime, što osoba s izraženom mračnom trijadom ima manje poštovanja prema načinu na koji se upravlja

organizacijom, to je veća šansa da ispolji kontraproduktivno radno ponšanje, a isto vrijedi i za nezadovoljstvo vlastitim položajem u organizaciji.

4. Zaključak

Iz svega navedenog u ovom radu može se vidjeti kako je interes za konstrukt mračne trijade naglo porastao od njegovog pojavljivanja do danas te da se neprestano ispituju valjanost i pouzdanost testova kojima se mjere njezine sastavnice. Iako su mnoga pitanja još otvorena (npr. povezanost mračne trijade i medija, veličina utjecaja kulture na razvoj svake pojedine sastavnice mračne trijade i sl.), može se reći da se utjecaj mračne trijade ličnosti na sve ostale domene života ispituje vrlo temeljito te da će se ovaj konstrukt proučavati još dugo. Razumijevanje ovog konstrukta i njegovih faceta važno je za modernu psihologiju zbog evidentnog porasta broja pojedinaca u današnjem društvu koji su ga razvili te zbog utjecaja kojeg ima na posao koji osoba obavlja, kao i na privatni život i zdravlje osobe.

Literatura

- Ames, D. R. i Kammrath, L. K. (2004). Mind-reading and metacognition : Narcissism, not actual competence, predicts self-estimated ability. *Journal of Nonverbal Behavior*, 28(3), 187-209.
- Austin, E. J. i sur. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side?. *Personality and Individual Differences*, 43(1), 179-189.
- Aziz, A. (2005). Relationship between Machiavellianism scores and performance of real estate salespersons. *Psychological Reports*, 96(1), 235-238.
- Baughman, H. M. i sur. (2014). Liar liar pants on fire: Cheater strategies linked to the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 71(1), 35-38.
- Becker, J. A. H. i O'Hair, H. D. (2007). Machiavellians' Motives in Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Applied Communication Research*, 35(3), 246-267.
- Berezkei, T. i sur. (2013). Neural correlates of Machiavellian strategies in a social dilemma task. *Brain and Cognition*, 82(1), 108-116.
- Bernard, L. C. (2013). Relationships between individual differences in motivation and borderline personality disorder, psychopathy, and maladjustment. *Psychological Reports*, 113(1), 129-161.
- Byrne, K. A. i Worthy, D. A. (2013). Do narcissists make better decisions? An investigation of narcissism and dynamic decision-making performance. *Personality and Individual Differences*, 55(1), 112-117.
- Caponecchia, C., Sun, A. Y. Z. i Wyatt, A. (2012). 'Psychopaths' at Work? Implications of Lay Persons' Use of Labels and Behavioural Criteria for Psychopathy. *Journal of Business Ethics*, 107(1), 399-408.
- Cohen, A. (2015). Are they among us? A conceptual framework of the relationship between the dark triad personality and counterproductive work behaviors (CWBs). U tisku.
- Crysel, L. C., Crosier, B. S. i Webster, G. D. (2013). The Dark Triad and risk behavior. *Personality and Individual Differences*, 54(1), 35-40.

- Dahling, J. J., Whitaker, B. G. i Levy, P. E. (2009). The Development and Validation of a New Machiavellianism Scale. *Journal of Management*, 35(2), 219-257.
- Diehl, A. K. i sur. (2006). Predictors of Final Specialty Choice by Internal Medicine Residents. *Journal of General Internal Medicine*, 21(10), 1045-1049.
- Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of Personality: A 10 Year Review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199-216.
- Ha, C., Petersen, N. i Sharp, C. (2008). Narcissism, self-esteem, and conduct problems. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 17(1), 406-413.
- Hansen, A. L. i sur. (2007). Facets of psychopathy, heart rate variability and cognitive function. *Journal of Personality Disorders*, 21(5), 568-582.
- Hirschi, A. i Jaensch, V. K. (2015). Narcissism and career success: Occupational self-efficacy and career engagement as mediators. *Personality and Individual Differences*, 77(1), 205-208.
- Jonason, P. K., Slomski, S. i Partyka, J. (2012). The Dark Triad at work: How toxic employees get their way. *Personality and Individual Differences*, 52(1), 449-453.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2012). A protean approach to social influence: Dark Triad personalities and social influence tactics. *Personality and Individual Differences*, 52(1), 521-526.
- Jones, D. N. (2014). Risk in the face of retribution: Psychopathic individuals persist in financial misbehavior among the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67(1), 109-113.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51(1), 679-682.
- Kavanagh, P. S., Signal, T. D. i Taylor, N. (2013). The Dark Triad and animal cruelty: Dark personalities, dark attitudes, and dark behaviors. *Personality and Individual Differences*, 55(1), 666-670.
- Konrath, S. i sur. (2013). The Relationship Between Narcissistic Exploitativeness, Dispositional Empathy, and Emotion Recognition Abilities. *Journal of Nonverbal Behavior*, 38(1), 129-143.

- Leary, M. R. i Hoyle, R. H. (2009). *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*. Guilford Press, New York.
- Maes, J. H. R. i Brazil, I. A. (2015). Distraction from cognitive processing by emotional pictures: Preliminary evidence for an association with interactions between psychopathy-related traits in a non-clinical sample. *Personality and Individual Differences*, 75(1), 53-58.
- Mahmut, M. K. i sur. (2011). Validating the Factor Structure of the Self-Report Psychopathy Scale in a Community Sample. *Psychological Assessment*, 23(3), 670-678.
- Maiese, M. (2014). Moral cognition, affect, and psychopathy. *Philosophical Psychology*, 27(6), 807-828.
- Martin, R. A. i sur. (2012). Relationships between the Dark Triad and humor styles: A replication and extension. *Personality and Individual Differences*, 52(1), 178-182.
- Mathieu, C. i sur. (2013). A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 53(1), 83-88.
- McIlwain, D. (2003). Bypassing empathy: A Machiavellian theory of mind and sneaky power. *Journal of Cognitive Science*. 25(1), 39-66.
- Morf, C. C. i Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the Paradoxes of Narcissism: A Dynamic Self-Regulatory Processing Model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.
- O'Boyle, E. H. i sur. (2013). A meta-analytic review of the Dark Triad–intelligence connection. *Journal of Research in Personality*, 47(1), 789-794.
- O'Connor, W. E. i Morrison, T. G. (2001). A comparison of situational and dispositional predictors of perceptions of organizational politics. *Journal of Psychology*, 135(1), 301-312.
- Paal, T. i Bereczkei, T. (2007). Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, 53(1), 541-551.
- Patrick, C. J. (2005). *Handbook of Psychopathy*. Guilford Press, New York.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(1), 556-563.

- Rauthmann, J. F. (2011). Acquisitive or protective self-presentation of dark personalities? Associations among the Dark Triad and self-monitoring. *Personality and Individual Differences, 51(1)*, 502-508.
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2012). How “dark” are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences, 53(1)*, 884-889.
- Reidy, D. E., Shelley-Tremblay, J. F. i Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathy, reactive aggression, and precarious proclamations: A review of behavioral, cognitive, and biological research. *Aggression and Violent Behavior, 16(1)*, 512-524.
- Rhodewalt, F. i Eddings, S. K. (2002). Narcissus Reflects: Memory Distortion in Response to Ego-Relevant Feedback among High- and Low-Narcissistic Men. *Journal of Research in Personality, 36(1)*, 97-116.
- Scherer, K. T. i sur. (2013). Predicting counterproductive work behaviors with sub-clinical psychopathy: Beyond the Five Factor Model of personality. *Personality and Individual Differences, 55(1)*, 300-305.
- Sellbom, M. i Phillips, T. R. (2013). An Examination of the Triarchic Conceptualization of Psychopathy in Incarcerated and Nonincarcerated Samples. *Journal of Abnormal Psychology, 122(1)*, 208-214.
- Stewart, A. E., Stewart, E. A. (2006). The preference to excel and its relationship to selected personality variables. *Journal of Individual Psychology, 62(1)*, 270-284.
- Twenge, J. M. i Campbell, W. K. (2009). *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. Atria Books, New York.
- Vecchio, R. P. (2000). Negative emotion in the work-place : Employee jealousy and envy. *International Journal of Stress Management, 7(1)*, !61-169.
- Vecchio, R. P. (2005). Explorations in employee envy : Feeling envious and envied. *Cognition and Emotion, 19(1)*, 69-81.
- Vernon, P. A. i sur. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences, 44(1)*, 445-452.

Vonk, J. i sur. (2013). Mirror mirror on the wall: Which form of Narcissist knows self and others best of all?. *Personality and Individual Differences*, 54(1), 396-401.

Wilks-Riley, F. i Ireland, J. L. (2012). Cognition and psychopathy: identifying negative and positive schemas in general and forensic samples. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 23(4), 466-484.